

Text- och samtalsunderlag till presentation 6 om språk- och yrkesintegrerande undervisning i kombinationsutbildningar

– undervisningen innefattar ändamålsenliga bedömningar

Nationellt centrum för
svenska som andraspråk,
Stockholms universitet

på uppdrag av

Skolverket

Innehåll

Introduktion	- 4 -
Användningen av materialet.....	- 4 -
<i>Öppna frågor som kan användas till varje delfilm.....</i>	<i>- 5 -</i>
Materialet till presentation 6.....	- 6 -
<i>Delfilm 1. Yrkesrollspel för arbetslivsrelevans/validite</i>	<i>- 7 -</i>
Specifika frågor till delfilm 1.	- 8 -
<i>Delfilm 2. Yrkesrollspelens tillförlitlighet/reliabilitet.....</i>	<i>- 11 -</i>
Specifika uppgifter till delfilm 2.	- 12 -
<i>Delfilm 3. Reflektion för handlingsberedskap</i>	<i>- 19 -</i>
Specifika frågor till delfilm 3.	- 19 -
<i>Delfilm 4. Progression i kombinationsutbildningar.....</i>	<i>- 24 -</i>
Specifika frågor till delfilm 4.	- 25 -
Referenslista.....	- 27 -
<i>Övergripande referenser</i>	<i>- 27 -</i>
<i>Referenser – styrdokument.....</i>	<i>- 28 -</i>
<i>Referenser – övrigt.....</i>	<i>- 28 -</i>

Text- och samtalsunderlag till presentation 6 om språk- och yrkesintegrerande undervisning i kombinationsutbildningar

– undervisningen innefattar ändamålsenliga bedömningar

Det här är en del av ett stödmaterial för verksamheter som arbetar för att utveckla och stärka kvaliteten i undervisning för elever som studerar en yrkesutbildning kombinerat med sfi/svenska som andraspråk. Materialet består av ett antal inspelade presentationer med tillhörande text- och samtalsunderlag.

Stödmaterialet är framtaget för kombinationsutbildningar inom komvux, det vill säga för utbildningar där sfi eller svenska som andraspråk kombineras med en yrkesutbildning på gymnasial nivå. Utbildningarna erbjuds främst vuxna elever med svenska som andraspråk och de som har en kort tidigare utbildningsbakgrund. Det arbetssätt som beskrivs i stödmaterialet är dock relevant för alla utbildningar som på något sätt omfattar både andraspråk och yrkespraktik.

Stödmaterialet vänder sig i första hand till lärare och skolläring. Det är främst tänkt att användas i grupper bestående av yrkeslärare och/eller språklärare med eller utan rektor, utvecklingsledare eller andra funktioner.

Detta dokument är en del av presentation 6 som handlar om att undervisningen innefattar ändamålsenliga bedömningar. Övriga presentationer ser du här nedan.

1. Utgångspunkter för språk- och yrkesintegrerande undervisning inom kombinationsutbildningar2. Undervisningen är dialogisk och erfarenhetsbaserad3. Undervisningen går från det konkreta till abstrakta4. Undervisningen är kognitivt utmanande5. Undervisningen är arbetslivsrelevant6. Undervisningen innefattar ändamålsenliga bedömningar

Stödmaterialet är framtaget av Lisa Gannå och Karin Sandwall, medarbetare på Nationellt centrum för svenska som andraspråk (NC) vid Stockholms universitet, på uppdrag av Skolverket. Materialet kan komma att förändras då det ingår i ett pågående utvecklingsarbete.

Introduktion

I kombinationsutbildningar ska eleverna ges möjlighet att tillägna sig en yrkesutbildning samtidigt som de utvecklar sitt andraspråk med målet att efter avslutad utbildning kunna ta anställning på en arbetsplats. Att ta sig an en sådan uppgift är utmanande både för eleverna och de som ansvarar för att utveckla undervisning och organisation utifrån elevgruppens behov.

Nationellt centrum för andraspråk (NC) har sedan 2016 bedrivit ett utvecklingsarbete kring integrerande språk- och yrkesundervisning i nära samarbete med skolläda och lärare i olika kombinationsutbildningar.

I samarbetet har det blivit tydligt på vilket sätt yrkesundervisning för kortutbildade vuxna invandrare behöver utformas annorlunda, jämfört med yrkesundervisning för elever med svenska som modersmål. Vi har utvecklat en integrerande språk- och yrkesdidaktik för utbildningar vars syfte är att eleverna direkt ska kunna hantera situationer i sitt yrkesliv. Arbetssättet beskriver vi genom ett antal didaktiska principer. Dessa är avsedda att stötta utvecklingsarbete inom alla olika yrkes-/kombinationsutbildningar, men även stötta det dagliga arbetet när lärare planerar, genomför och utvärderar undervisningen.

Text- och samtalsunderlagen till de inspelade presentationerna syftar till att stödja konstruktiva kollegiala samtal i olika typer av utbildningar med olika förutsättningar. I varje samtalsunderlag finns också en referenslista.

Att tala om undervisning tillsammans med kollegor och/eller skolläda kan vara mycket inspirerande och utvecklande när man får stöd i att tänka i en prestigefri miljö. Vi kan samtidigt aldrig ta för givet att alla personer på alla arbetsplatser upplever kollegiala samtal så positivt. Man kan känna sig obekväm när skillnader i synsätt på elever och lärande synliggörs. Att skapa ett öppet och tillåtande klimat där nyfikenhet och noggrant utforskande kan samsas är ett gemensamt ansvar, men det underlättas av en samtalsledare och av att man följer någon form av samtalsunderlag.

Användningen av materialet

Materialet består alltså av inspelade presentationer med tillhörande text- och samtalsunderlag. Varje presentation består av fyra delfilmer.

Innan ni börjar samtala med stöd av det här samtalsunderlaget tittar ni på en delfilm. För att se en delfilm: klicka på rubriken (länken) vid beskrivningen av filmen.

Här beskriver vi två olika sätt som ni kan arbeta med samtalsunderlaget.

- Ni som vill ha en mer öppen ingång i era samtal kring delfilmerna kan välja att arbeta så som beskrivs under rubriken: ”Öppna frågor som kan användas till varje delfilm”.
- Ni som hellre vill diskutera utifrån färdigformulerade reflektionsfrågor hittar sådana efter beskrivningen av respektive delfilm under t.ex. rubriken ”Specifika frågor till delfilm 1”.

Förslagen till de frågor som finns här nedanför är just förslag. Du/ni använder förstås materialet i relation till era behov och förutsättningar. Du/din grupp har antagligen olika mycket tid att titta på och, samtala om innehållet i presentationerna. Vissa verksamheter kanske kan lägga en timme på materialet och andra kan använda det under flera tillfällen under året. Vissa av er kanske prövar idéer endast i er egen undervisning eller så involveras hela verksamheten.

Förhoppningsvis pratar ni om det som känns relevant och tankeväckande så att det i förlängningen kan leda till något bra för eleverna.

Text- och samtalsunderlaget är tänkt att vara ett stöd att reflektera individuellt men också ett stöd att jämföra hur ni tänker med varandra. Att våga ställa lagom kritiska frågor kan stimulera till eftertanke och i längden leda till underbyggda och samordnade handlingar oavsett om du jobbar som lärare eller rektor, eller har en annan funktion i organisationen.

Om ni är ett större arbetslag kan ni behöva utse en samtalsledare som har ansvar för att fördela taltiden och sammanfatta samtalet. Om ni är en mindre grupp delar ni på ansvaret för detta. Du kan även arbeta enskilt med dessa frågor.

Öppna frågor som kan användas till varje delfilm

Ni som vill ha en öppen ingång i era samtal kring delfilmerna kan välja den här arbetsgången.

Läs igenom förslaget på frågor och ändra om det behövs t.ex. i relation till den tid ni har till förfogande.

Titta på delfilmen och skriv enskilt:

- a) Vilken tycker du är föreläsarnas huvudpoäng?
- b) Notera kort något som sägs i föreläsningen som du vill invända mot, hålla med om, eller som du har frågor till.

Samtala. Gå en runda där var och en av er berättar om vad de skrivit:

- a) Vilken tycker du är föreläsarnas huvudpoäng?
- b) Läs upp och berätta för varandra hur ni tänker om det ni hört.
- c) Sammanfatta och reflektera: har något nytt kommit fram i samtalet, ser vi några mönster i våra svar, har någon ny fråga väckts?

Framåt – hur går vi vidare?

- a) Vill vi pröva något i vår undervisning? Ska något lyftas till beslutsfattare?
- b) Vem gör vad?
- c) När ses vi igen?

Materialet till presentation 6

Eftersom den här presentationen bygger på de tidigare presentationerna 1-5 behöver du se dem innan du ser på den här presentationen.

Materialet till den här presentationen består av fyra delfilmer med följande innehåll:

1. Yrkesrollspel för arbetslivsrelevans/validitet
2. Yrkesrollspelens tillförlitlighet/reliabilitet
3. Yrkesreflektion för handlingsberedskap
4. Progression i kombinationsutbildningar

De fyra delfilmerna i den här presentationen behöver ses i ordning eftersom de bygger på varandra. Här nedan beskriver vi först innehållet i varje delfilm. Därefter följer specifika frågor till delfilmen.

Delfilm 1. Yrkesrollspel för arbetslivsrelevans/validitet

Den här delfilmen utgör en grund för de övriga delfilmerna.

I delfilmen beskrivs ett holistiskt perspektiv på undervisning och bedömning så att en tydligare och bredare bild av elevernas kunskaper kan framträda. I och med det behöver lärare i än högre grad utveckla och använda det professionella omdömet i arbetet med undervisning och bedömning så att elevernas *lärande* kommer i fokus.

I linje med detta förelår vi sk *yrkesrollspel* för att få breda och valida betygsunderlag där bedömningen av elevernas kunskaper kan ske i ändamålsenliga sammanhang. Begreppet yrkesrollspel använder vi för att signalera att de rollspel vi arbetar med har som syfte att eleverna ska träna för sin *yrkesroll* och ge eleverna de redskap som de behöver att kunna hantera situationer i yrkeslivet.

Det arbetssätt vi föreslår är avsedda att stödja lärare att utveckla och använda sitt professionella omdöme för att ta ställning till vad som behöver prioriteras i undervisningen och välja en ändamålsenlig bedömningsform.

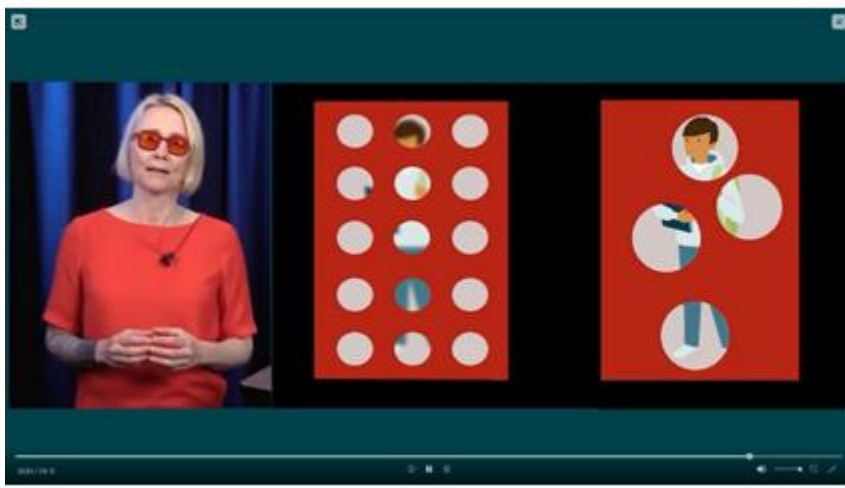
Vi möter i delfilmen vidare språk- och yrkeslärare som arbetar med vård och omsorgsutbildning och som har lång erfarenhet av att arbeta med yrkesrollspel med elever med kort utbildningsbakgrund. De menar bland annat att arbetet med yrkesrollspelen konkretiserar vad t.ex. ett ”gott bemötande” på äldreboendet är; vad kan man säga och vad kan man göra – och varför. Yrkesrollspelen ger lärare möjlighet till gott bedömningsunderlag vad gäller elevernas förståelse av detta. Lärarna resonerar också om att arbetet med yrkesrollspel ger naturliga möjligheter att träna de texttyper som eleverna behöver skriva på arbetet. Kort sagt ger undervisning strukturerad kring yrkesrollspel en anknytning till autentiska situationer vilket gynnar lärandet.

Specifika frågor till delfilm 1.

Fråga 1

I delfilmen resonerar vi kring den här bilden från en föreläsning av Anette Jahnke. Den vänstra bilden illustrerar en bedömningspraktik där man samlar många och snäva bedömningsunderlag för att få syn på detaljer i elevernas kunskande. Detta ger dock en ganska suddig bild av kunskandet.

Den högra bilden illustrerar ett mer holistiskt sätt att se på betyg och bedömning. Det handlar om en bedömningspraktik där man samlar in färre men större/bredare bedömningsunderlag som fokuserar helheter i elevernas kunskande för att få en tydligare bild av elevernas kunskande. Därmed behöver vi också använda ändamålsenliga – varierade – bedömningsformer.

- Vilken av bilderna stämmer bäst överens med din/er bedömningspraktik? Fundera på om de bedömningsformer du använder kan sägas ge en klar eller suddig bild av elevernas kunskande.
- Vad kan du och dina kollegor behöva förändra för att er undervisnings- och bedömningspraktik ska ligga i linje med gällande styrdokument och elevernas förutsättningar? Skulle färre, men ”bredare”, bedömningsformer kunna ge en tydligare bild av kunskandet?
- Utnyttjar ni de förutsättningar som ni har idag för att utveckla och använda ändamålsenliga bedömningsformer? Kan ni stötta varandra på andra/flera sätt, hur isåfall?
- Behöver ni andra förutsättningar som ni vill föra fram till ansvarig skolläddning?

Fråga 2

Läroplanen för vuxenutbildningen (Lvux12) anger bland annat övergripande mål och riktlinjer för vuxenutbildningen. Där, likt i Gy25, betonas vad eleverna ska kunna vid *slutet* av utbildningen.

Det är vuxenutbildningens ansvar att varje elev som har slutfört studier inom vuxenutbildningen /.../

- kan använda sina kunskaper som redskap för att
 - formulera, analysera och pröva antaganden samt lösa problem,
 - reflektera över sina erfarenheter och sitt eget sätt att lära,
 - kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, och
 - lösa praktiska problem och arbetsuppgifter

- a) Hur uppfattar du begreppet *redskap* i citatet ovan? Behöver du ändra något i undervisningen/bedömningen för att eleverna i högre grad ska kunna använda sina kunskaper som *redskap* i arbetslivet?
- b) Vilka av ovanstående punkter ägnar ni mest respektive minst tid på i undervisningen? Vad tänker du om det?
- c) Vilka av ovanstående punkter är svårast att bedöma? Vad kan ni eventuellt förändra?

Fråga 3

I filminslagen berättar lärarna hur de arbetar med yrkesrollspel.

- a) Vad fastnade du för i beskrivningen av rollspelsarbete i lärarnas berättelse, var det något du inte tidigare tänkt på, något du skulle vilja pröva?
- b) I det arbete du är inne i just nu i din undervisning – skulle rollspel kunna vara relevant där? Varför, varför inte?
- c) Berätta om dina erfarenheter av att arbeta med rollspel. Vad har varit svårt, vad har eleverna (och du!) lärt av det arbetet? Hur tänker du göra nästa gång?

Fråga 4

Vi pratar i slutet av delfilmen om vikten av för- och efterarbetning av yrkesrollspelen.

- a) Vad fastnade du för av det vi säger om för- och efterarbetet?
- b) Vi resonerar i delfilmen om vikten av att lärare modellerar/spelar in yrkesrollspelet av två anledningar. Dels att själva utforska vad som är relevant att säga och göra i en situation och dels för att kunna visa eleverna och diskutera agerandet. Har du själv provat att spela in/modellera en situation? Om ja, hur gick det, vilka insikter fick du/ni?
- c) När det gäller efterarbetning av lärares och elevers yrkesrollspel resonerar vi kring bilden nedan. Vad tänker ni är det viktigaste syftet med att låta efterarbetet ta tid, t.ex. att eleverna diskuterar svaren på de här frågorna?

För- och efterbearbetningar av inspelade yrkesrollspel

- Diskutera öppna frågor, samla upp
– Vad ser ni, vad var bra...?
- Vad sa de?
- Varför sa man så – inte så?
- Vad gjorde de?
- Varför gjorde de så – inte så?

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Delfilm 2. Yrkesrollspelens tillförlitlighet/reliabilitet

I den här delfilmen argumenterar vi för att vi behöver ta hänsyn till såväl läroplanens mål som till syftesbeskrivningarna i kurs- och ämnesplaner när vi planerar för undervisning och bedömning. Det är för att inte riskera att dela upp arbetslivsrelevanta, meningsfulla, sammanhang som underlättar elevernas lärande som planeringen behöver utgå från syftesbeskrivningarna snarare än centralt innehåll.

Vi menar vidare att yrkesrollspel kan bidra till att ge en helhetsbild av elevernas kunnande. Därför visar vi i delfilmen exempel på filmade yrkesrollspel och de underlag för bedömning som vi tagit fram tillsammans med lärare och elever. En viktig poäng är att yrkesrollspel inte behöver vara långa för att kunna visa tecken på elevens kunskaper.

Genom yrkesrollspel konkretiseras arbetslivsrelevanta förmågor som kan vara svåra att bedöma. Till exempel kan det handla om bedömningsaspekter som återfinns i styrdokumentet så som ”gott bemötande” och att kunna ”anpassa språket till olika mottagare och sammanhang”.

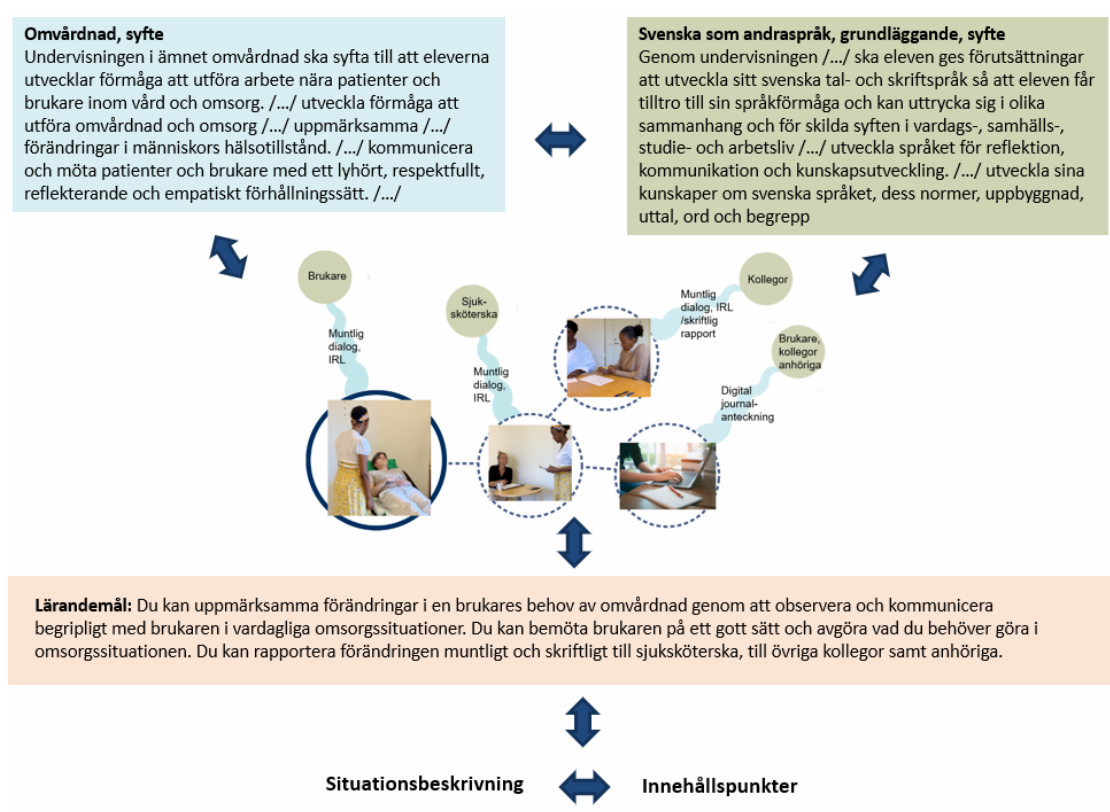
Vi beskriver i delfilmen hur arbetsprocessen med yrkesrollspel bidrar till *ändamålsenliga* bedömningsunderlag och hur detta stärker förutsättningarna att göra tillförlitliga och likvärdiga bedömningar. Sådana bedömningsunderlag struktureras av vad vi kallar för en *tankekarta* som illustrerar sammanhängande kommunikativa situationer/yrkesrollspel. Därutöver ingår underlag som *lärandemål*, *situationsbeskrivning* och *innehållspunkter*. Dessa delar behandlar vi i delfilmen.

Specifika uppgifter till delfilm 2.

I den här delen av samtalsunderlaget ger vi uppgifter och förklaringar i fem olika steg som ger stöd för språk- och yrkeslärare att ta fram egna bedömningsunderlag. De olika stegen är ett förslag till arbetsgång. Du/ni kan förstås starta arbetsprocessen på olika sätt och i praktiken behöver man gå fram och tillbaka mellan de olika stegen (jfr de blå pilarna i illustrationen nedan) för att skapa ändamålsenliga bedömningsunderlag. De fem stegen är:

1. Läs syftesbeskrivningarna för aktuella ämnen
2. Gör en tankekartor över kommunikativa situationer
3. Spela in modellerande yrkesrollspel
4. Formulera lärandemålet
5. Formulera situationsbeskrivning och innehållspunkter

Här ser du en illustration över de olika stegen och hur de hänger ihop. Den här illustrationen är inte med i delfilmen. Efter illustrationen beskriver vi de olika stegen och ger uppgifter till varje steg.

Steg 1 Syftesbeskrivningar

Det första steget är att läsa syftesbeskrivningarna för de ämnen som är aktuella för perioden.

I delfilmen utgår vi från utdragen nedan som gäller ämnesplanen för Omvårdnad i Gy25 samt för svenska som andraspråk, delkurs eller helkurs inom komvux på grundläggande nivå.

Omvårdnad, syfte

Undervisningen i ämnet omvårdnad ska syfta till att eleverna utvecklar förmåga att utföra arbete nära patienter och brukare inom vård och omsorg. /.../ uppmärksamma /.../ förändringar i människors hälsotillstånd. /.../ kommunicera och möta patienter och brukare med ett lyhört, respektfullt, reflekterande och empatiskt förhållningssätt. /.../

Svenska som andraspråk, grundläggande, syfte

Genom undervisningen /.../ ska eleven ges förutsättningar att utveckla sitt svenska tal- och skriftspråk så att eleven får tilltro till sin språkförmåga och kan uttrycka sig i olika sammanhang och för skilda syften i vardags-, samhälls-, studie- och arbetsliv /.../ utveckla språket för reflektion, kommunikation och kunskapsutveckling. /.../ utveckla sina kunskaper om svenska språket, dess normer, uppbyggnad, uttal, ord och begrepp

- a) Gå till syftesdelen i ämnesplanerna för ett eller flera yrkesämnen som du/ni undervisar i. När du läser texten – försök att se framför dig några *kommunikativa situationer* på en arbetsplats där någon eller flera av förmågorna i syftena kommer till användning.
- b) Fråga gärna apl-handledare och elever vilka situationer som de uppfattar som särskilt utmanande och som eleverna behöver träna på. Undersök sedan om/hur deras svar formuleras i ämnesplanerna.

Steg 2 Tankekarta

I filminslagen berättar lärarna om en period i sin undervisning i hälso- och sjukvård. Under perioden arbetar man med sammanhängande situationer som vi illustrerar som en tankekarta, se nedan.

I delfilmen använder vi tankekartan för att visa hur en period i undervisningen kan utgå från *en* kommunikativ situation. Tankekartan illustrerar också andra situationer i arbetslivet som kan ses som *länkade* till utgångssituationen. På så sätt skapar lärarna ett *sammanhang* för elevernas lärande som liknar autentiska, sammanhängande, arbetsuppgifter under en tidsperiod på jobbet.

- a) Beskriv tankekartan nedan med egna ord; beskriv dess olika delar, vad de illustrerar och hur de hänger samman. Vad är syftet med kommunikationen i de olika situationerna, vem kommunicerar man med och på vilket sätt?

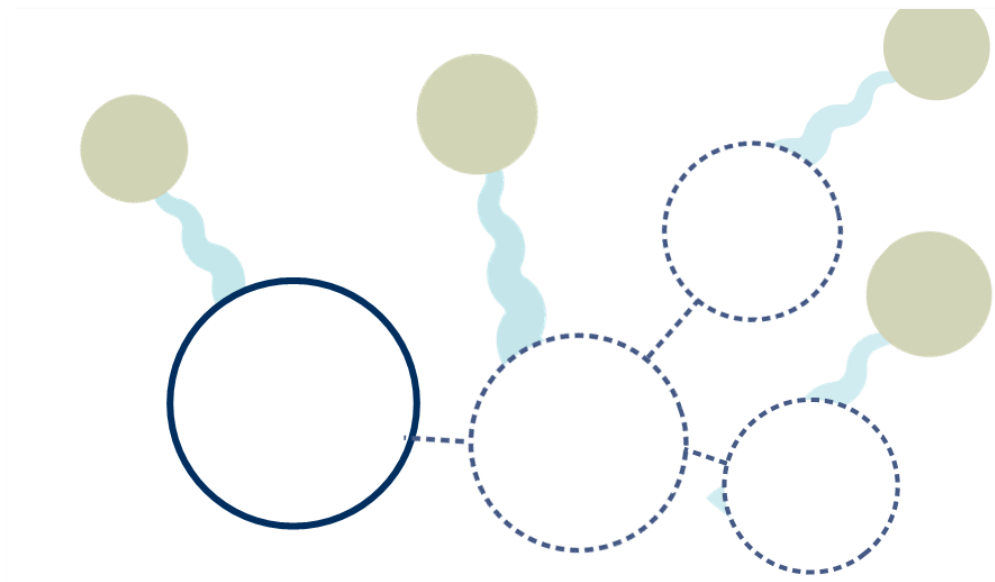
Gannå & Sandwall 2023
Ill: E. Wikander/Azote

- b) Jämför tankekartan ovan med delfilmens två andra exempel på tankekartor (Yrkespaket för restaurang och livsmedel respektive kursen Industritekniska processer – båda Gy25). Jämför tankekartornas innehåll och utformning.
- c) Pröva att göra en egen tankekarta som du kan använda i din undervisning. Börja med att formulera en utgångssituation – använd gärna en av de situationer som du identifierade i steg 1. Tydliggör vad syftet med kommunikationen är, vem man kommunicerar med och på vilket sätt. För att fokusera på arbetslivsrelevanta kunskaper och förmågor kan du fundera över ”skulle det här kunna hända på det här sättet på en arbetsplats”?

Fortsätt med de övriga cirkarna, dvs de situationer som hänger ihop med utgångssituationen. För att hitta de situationerna kan du fundera över ”vad skulle kunna hända sedan på en arbetsplats”, efter en tidigare situation.

Skriv eller rita gärna i den tomma tankekartan nedan eller rita en egen. Stryk eller lägg till cirklar så det fungerar för dina idéer. Använd gärna foton för att illustrera situationerna.

I den tomma rutan under tankekartan skriver du senare lärandemålet i steg 4 (inte nu).

Lärandemål

Steg 3 Modellerande yrkesrollspel

Det tredje steget är att göra ett modellerande yrkesrollspel och spela in det.

Vi rekommenderar att lärare alltid provar att göra och spela in yrkesrollspelet själv innan man ger eleverna i uppgift att träna och spela in. Det är när man själv agerar som man kan upptäcka viktiga aspekter av yrkesrollspelet som är avgörande för de kommande stegen 4 och 5 samt för bedömningen.

- a) Modellera: Spela tillsammans upp utgångssituationen i tankekartan. Filma yrkesrollspelet.

Agera så naturligt som möjligt. Begränsa helst yrkesrollspelet till 1–2 minuter där syftet med den kommunikativa situationen tydligt framgår. Ska rollspelet gestalta ett trevligt bemötande, konflikthantering eller till exempel förmåga att agera i en akut situation?

Titta på ert inspelade rollspel. Är det autentiskt? Är syftet tydligt? Kan ni använda det för att visa eleverna vad de ska kunna göra och säga, och för att reflektera tillsammans om olika sätt att agera i en sådan situation?

Spela eventuellt in på nytt tills ni är nöjda.

Steg 4 Lärandemål

Genom att utforma en tankekarta med ett antal kommunikativa situationer har vi redan konkret *illustrerat* ett lärandemål som relaterar till ämnesplanerna och som samtidigt visar på arbetslivsrelevans och sammanhang i undervisning och bedömning.

Det fjärde steget handlar om att komplettera tankekartan med en skriftlig formulering som eleverna kan förstå så att det även i skrift blir tydligt vad de ska träna på under perioden och vad de ska kunna göra efter undervisningsperioden.

Så här ser ett lärandemål ut som vi har med i delfilmen.

Lärandemål: Du kan uppmärksamma förändringar i en brukares behov av omvårdnad genom att observera och kommunicera begripligt med brukaren i vardagliga omsorgssituationer. Du kan bemöta brukaren på ett gott sätt och avgöra vad du behöver göra i omsorgssituationen. Du kan rapportera förändringen muntligt och skriftligt till sjuksköterska, till övriga kollegor samt anhöriga.

Texten i våra exempel på lärandemål är relativt svårtillgänglig för elever, men med stöd av den illustrerande tankekartan och arbetet med yrkesrollspel/situationerna blir innehållet i lärandemålet efter hand allt tydligare för eleverna. Att det är tydligt för eleverna vad bedömningen kommer att fokusera är viktigt för möjligheter till likvärdighet och även för elevernas motivation.

Lärandemål kan förstås vara olika omfattande bland annat beroende på elevernas kunskaper, hur långt man kommit i utbildningen och hur utbildningen/undervisningen är organiserad.

- a) Formulera ett lärandemål som omfattar de kommunikativa situationer som eleverna ska kunna hantera i er tankekarta. Se till att syftet med kommunikationen i varje situation behandlas i lärandemålet, liksom att mottagare och medie (muntligt, skriftligt mm) benämns. Skriv gärna under tankekartan på föregående sida.

I delfilmen och i steg 1 betonar vi vikten av att vid planering utgå från ämnesplanernas *syftesbeskrivningar*; det är där vi hittar övergripande sammanhang. Vi utgår alltså inte från centralt innehåll eller ett läromedels struktur/innehåll.

- a) Skiljer sig ett sådant tillvägagångssätt från hur ni brukar göra när ni planerar? Om ja, på vilka sätt?
- b) Gå till det centrala innehållet för de ämnen som syftesbeskrivningarna/tankekartan relaterar till. Stäm av vilket innehåll som de kommunikativa situationerna i tankekartan ger er anledning att ta upp i undervisning och bedömning.

Steg 5 Situationsbeskrivning och innehållspunkter

Det femte steget handlar om att formulera en situationsbeskrivning och innehållspunkter.

När vi ska bedöma om eleverna når lärandemålet, om de kan hantera situationerna i tankekartan, behöver vi ett gediget bedömningsunderlag. Steg 5 är en del av bedömningsunderlaget som vi behöver för att kunna bedöma elevernas färdigheter – men också för att eleverna ska kunna träna på att agera.

Här nedan ser ni delfilmens exempel på hur en situationsbeskrivning och innehållspunkter kan beskriva de förutsättningar som råder för yrkesrollspelet/situationen samt övergripande vad eleven ska göra och säga. Detta är viktigt bland annat för att både elever och lärare ska vara överens om syftet med yrkesrollspelet och för att eleverna ska kunna ha likartade förutsättningar att agera ändamålsenligt.

Du uppmärksammar ett nytt vård- eller omsorgsbehov

Situationen: Du är den första som kommer in i en brukares rum på morgonen. Ni har träffats tidigare. Du lägger märke till att hen inte har det riktigt bra. Du tar reda på vad brukaren har för behov genom observationer och genom att ställa frågor. Du agerar utifrån informationen.

Innehållspunkter:

- Du hälsar på brukaren
- Du ställer relevanta frågor
- Du bekräftar att du förstår vad brukaren säger
- Du säger vad du tänker göra
- Du har ett gott bemötande
- Du kommunicerar begripligt

Relevant träning och bedömning är, menar vi, omöjligt om vi inte konkret exemplifierar hur t.ex. ”gott bemötande” och ett språk som är anpassat ”till olika mottagare och sammanhang” konkret *ser ut* i en specifik situation” (jfr ämnesplanerna och det modellerande yrkesrollspelet). Eleverna behöver ju kunna använda sitt omdöme och agera på *olika* sätt beroende på t.ex. vad man har för syfte (vad vill man få gjort i situationen) och vem man pratar med (en kund eller en kollega).

Så för att kunna bedöma om eleverna kan hantera en situation behöver vi precisera ”scenen”, dvs ge en ram för handlingen i situationen. Det är det vi gör genom att formulera situationsbeskrivningar och innehållspunkter. Dessa behövs också för att vi ska kunna diskutera med eleverna vad som är relevant att säga och göra i situationen.

Vi kan ju inte nöja oss med att eleverna kan *diskutera* eller definiera ”gott bemötande” på ett *generellt* plan. Vi behöver kunna se och diskutera om/hur eleverna *agerar*, hur de verkligen bemöter någon på ett i situationen relevant sätt och träna på det i olika situationer.

- a) Skriv en situationsbeskrivning till utgångssituationen i den tankekarta du gjort. Hur kan situationen ”se ut”? Specificera syfte, mottagare, sammanhang i situationen. Vilka personer medverkar, vilken relation har de? Se exemplet ovan.

Nu är det dags att formulera innehållspunkter för att säkerställa att lärare och elever har samma bild av vad eleverna ska kunna säga och göra, dvs *vad* i yrkesrollspelet bedömningen kommer att fokusera.

Som ni ser i innehållspunkterna här ovan är yrkesrollspelet från äldreboendet fortfarande förhållandevis ”öppet”. Eleven vet inte exakt vilken åkomma som läraren kommer att ha när hen spelar brukare, men beskrivningen av situationen bidrar till att eleven är förberedd på vilka förutsättningar som gäller.

Detta liknar autentiska situationer i arbetslivet där man sällan vet exakt vad som kommer att hända och yrkesrollspelet avser ju att träna på att använda kunskaper som redskap i olika, delvis oförutsägbara, situationer.

Innehållspunkterna i våra exempel är förstås just bara exempel på innehåll. Lärare behöver ta fram punkter som fungerar i den undervisning man har, utefter vilka elever man har, och vilken kurs.

- b) Formulera innehållspunkter för utgångssituationen som du har i din tankekarta. Vad är rimligt att eleverna gör och säger i en liknande situation i arbetslivet?
- c) Titta igen på det modellerande yrkesrollspelet för utgångssituationen. Prova att använda innehållspunkterna för att bedöma och dokumentera agerandet. Skulle punkterna kunna fungera för att göra en arbetslivsrelevant bedömning av elevernas kunskaper?

Fortsatt arbete...

Gå nu vidare och formulera situationsbeskrivningar och innehållspunkter till övriga situationer i er tankekarta.

När det är klart har ni ett ändamålsenligt bedömningsunderlag för både formativa och summativa syften. Prova gärna att utforma undervisningen och bedömningen med stöd av tankekartan och övriga bedömningsunderlaget under en period i undervisningen och utvärdera efteråt. Hur gick det och varför, vad vill ni ändra på till nästa gång?

Delfilm 3. Reflektion för handlingsberedskap

Många lärare vi mött menar att det kan vara svårt för elever, kanske särskilt i kombinationsutbildningar, att reflektera ”ordentligt”, komma på djupet i sina reflektioner. I delfilm 3 visar vi hur elever kan utveckla sin reflektionsförmåga genom att arbeta strukturerat steg för steg utifrån något som vi kallar reflektionscirkeln.

Vi argumenterar för att reflektionsförmåga är något eleverna verkligen behöver i arbetslivet för att kunna lära av sina erfarenheter och utföra vanligt förekommande arbetsuppgifter. Till exempel för att förstå hur saker hänger ihop, förstå orsaken till ett problem och även för att kunna förändra något till det bättre. Med andra ord så kan reflektion vara ett viktigt redskap för att hantera en rad olika situationer på arbetet. Genom att låta eleverna reflektera över sina erfarenheter stärks deras förståelse för deras yrkesroll redan under utbildningen.

När eleverna är på apl kan de utveckla kunskaper och färdigheter för en specifik arbetsplats. Men de bör även få tillfälle att reflektera över kunskaperna på ett systematiskt sätt och sätta erfarenheterna från apl i ett större sammanhang.

I delfilmen möter vi en elev som går en kombinationsutbildning inom barn- och fritid. Hon reflekterar utifrån en fallbeskrivning där två barns säkerhet var äventyrad. Det är en påhittad fallbeskrivning, som ändå kan fungera som underlag för reflektioner grundade i elevernas erfarenheter från apl eller andra sammanhang. I delfilmen pekar vi på för- och nackdelar med att eleverna reflekterar utifrån egna erfarenheter eller att utgå från gemensamma fallbeskrivningar som lärarna introducerar.

Vi får även ta del av en intervju med en förstelärare från barn och fritid som tillsammans med yrkesläraren arbetat utifrån reflektionscirkeln med eleverna under drygt ett år. Hon pratar om vad det arbetet gett eleverna. Hon understyker att även om eleverna redan kan reflektera på sitt modersmål har de nytta av att träna på att reflektera på andraspråket eftersom det är i samarbete med andra man behöver använda sin reflektionsförmåga.

Specifika frågor till delfilm 3.

Fråga 1

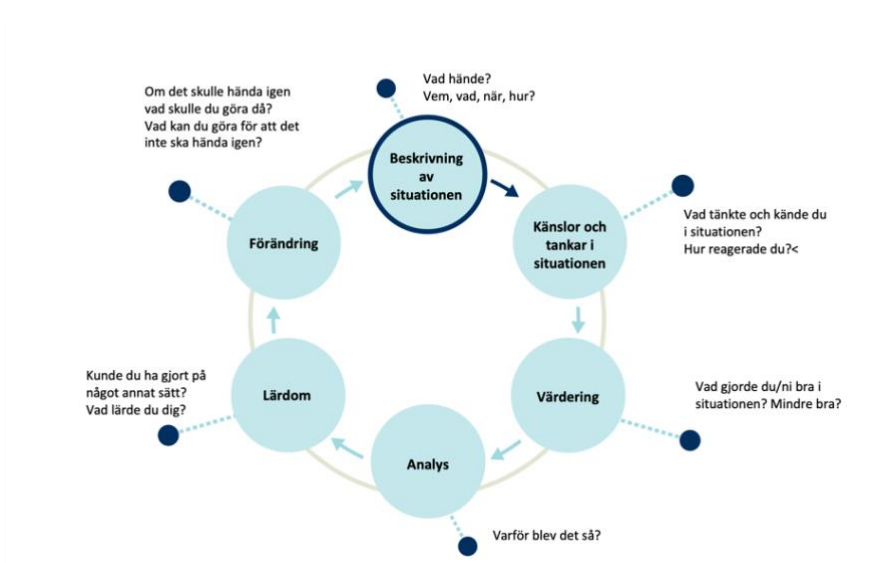
Vi menar att reflektionsförmågan är central för en rad vanliga uppgifter i arbetslivet som att analysera och lösa problem, utvärdera och planera och att föreslå förändringar. Vi menar också att reflektionsförmåga kan övas upp med systematisk träning.

- a) Hur arbetar du med att utveckla elevernas reflektionsförmåga idag? Vad fungerar bra respektive mindre bra – och varför?

Fråga 2

Reflektionsförmågan tar både språk- och andra yrkeskunskaper i anspråk vilket betyder att språk- och yrkesläraren kan använda samma underlag för att utveckla och bedöma elevernas reflektioner.

- Vi förordar att både språk- och yrkeslärare i arbetet med reflektionscirkeln ställer frågor som uppmuntrar eleven att utveckla innehållet i det hen vill uttrycka. Det motiverar eleven att uttrycka sig så tydligt hen kan med de språkliga resurser hen har och bedömningstillfällen kan då samtidigt bli till lärtillfällen. Vad tänker du om detta?
- Hur gör ni med bedömning av den här typen av uppgifter idag? Bedömer ni eleverna var för sig eller tillsammans? Vilka för- respektive nackdelar ser ni med ert sätt att arbeta? För eleverna? För er som lärare?

Gannå & Sandwall 2024, fritt efter Gibbs 1988, Svendsen Pedersen 2007. III: E. Wikander/Azote

Fråga 3

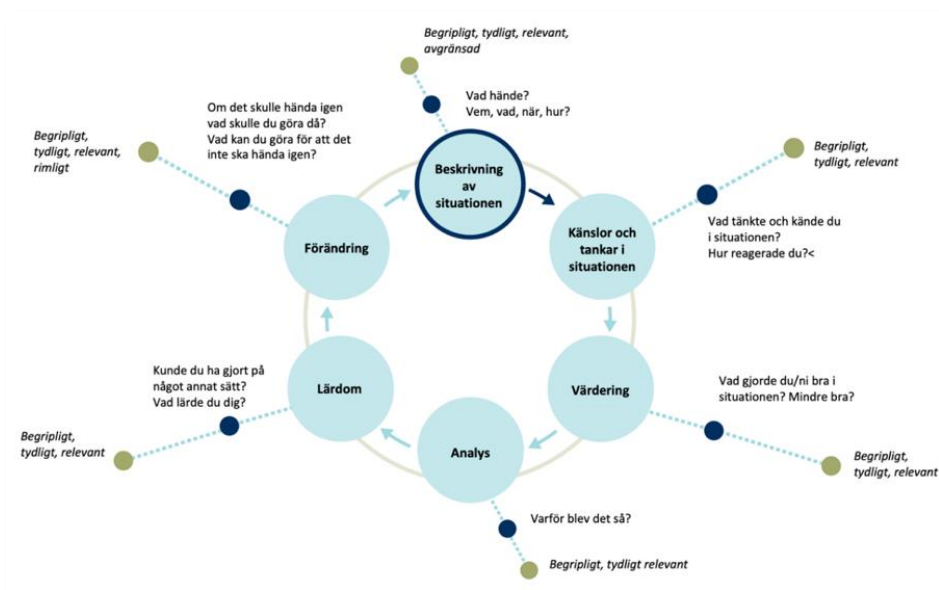
Reflektionscirkeln kan användas på många sätt för att bearbeta situationer som eleven har upplevt och för att förbereda agerande i kommande, liknande, situationer.

- Berätta kort om en utmanande situation som du själv ställts inför i ditt arbetsliv och som är lämplig att dela med kollegor och elever.
- Hur fungerade reflektionscirkeln för ditt eget berättande?
- Vill du ändra något i illustrationen/bubblorna för att bättre passa din reflektion?
- Pröva att berätta om situationen för eleverna och reflektera muntligt enligt cirkelns övriga steg. Be därefter eleverna att parvis berätta om en egen erfarenhet och följa cirkelns steg.

Fråga 4

I ett filminslag ser vi en elev från en kombinationsutbildning inom barn och fritid som reflekterar utifrån en fallbeskrivning. Vi menar att filmen utgör ett underlag för bedömning av yrkesrelevanta förmågor som kan användas både för formativ och summativ bedömning.

- Vad tänker du om reflektionen som helhet?
- Vilka delar av reflektionen anser du är tydligast?
- Vad hade varit din uppföljande kommentar till eleven?

Gannå & Sandwall 2024, fritt efter Gibbs 1988, Svendsen Pedersen 2007. III: E. Wikander/Azote

Fråga 5

Som vi säger i delfilmen har vi undersökt ett stort antal ämnesplaner för olika yrkesämnen (gällande Gy25) samt för svenska som andraspråk gällande delkurs eller helkurs inom komvux på grundläggande nivå.

I den blå respektive gröna rutan ser vi exempel på ämnesplanernas formuleringar som pekar på vad eleverna behöver kunna *reflektera om* för att kunna göra. Formuleringarna återkommer på olika sätt och i olika omfattning i ämnesplanernas syftesbeskrivningar och även i andra delar av ämnesplanerna.

I delfilmen resonerar vi utifrån detta kring de kommunikativa förmågor som eleven får möjlighet att utveckla genom undervisning utifrån reflektionscirkeln.

Yrkesämnen, syften	Svenska som andraspråk, grundläggande, syfte
• Reflektera • Problemlösning • Självständighet • Initiativ • Ansvar • Kommuniera och samverka/-arbeta • Diskutera • Planera, genomföra, utvärdera, dokumentera • Värdera, förhålla sig kritisk • Lära • <i>Bemöta</i>	• ... kan uttrycka sig i olika sammanhang och för skilda syften i vardags-, samhälls-, studie- och arbetsliv. Det innebär /.../ möjlighet att utveckla språket för reflektion, kommunikation och kunskapsutveckling • hur man formulerar egna åsikter och tankar i olika slags texter /.../

- a) Ta fram någon uppgift som dina elever genomfört nyligen. Prova att utvärdera vilka kommunikativa förmågor från ämnesplanernas syftesbeskrivningar som eleven fått möjlighet att utveckla genom din undervisning.

Delfilm 4. Progression i kombinationsutbildningar

I den här avslutande delfilmen jämför vi olika sätt att se på progression av andraspråket och annat yrkeskunnande.

Vi resonerar kring olika trappsteg i en tänkt formell språklig utveckling, så som den formuleras i olika kurs- och ämnesplaner. Vi resonerar därefter kring en alternativ beskrivning av progression för vuxna invandrare med kort utbildningsbakgrund i kombinationsutbildning. Vi menar att en gynnsam språklig progression för den här målgruppen snarare behöver beskrivas som att eleverna får en bredare, djupare och stabilare språkförmåga som innebär att de kan använda språket som arbetsredskap för att hantera alltfler och mer komplexa situationer i arbetslivet.

Vad gäller beskrivning av progression för annat yrkeskunnande beskrivs även det formellt ibland i tänkta ”trappsteg”. Då riskerar innehållet i undervisningen att struktureras utifrån att man måste lära sig en sak i taget, man måste kunna en viss sak innan man kan lära sig något annat och gå vidare i trappan, mot ”högre” innehåll och krav.

Man tänker helt enkelt att eleverna lär sig bäst genom att man delar in och separerar kunskaperna i t.ex. ett ämne i taget, ett lärobokskapitel i taget, ett centralt innehåll i taget.

Vi menar att även sådana uppdelningar riskerar att försvåra lärandet eftersom det innebär att vi tar bort det sammanhang och konkretisering som arbete med situationer i yrkesrollspel kan erbjuda. Det stödjer inte heller en integrerande undervisning och bedömning.

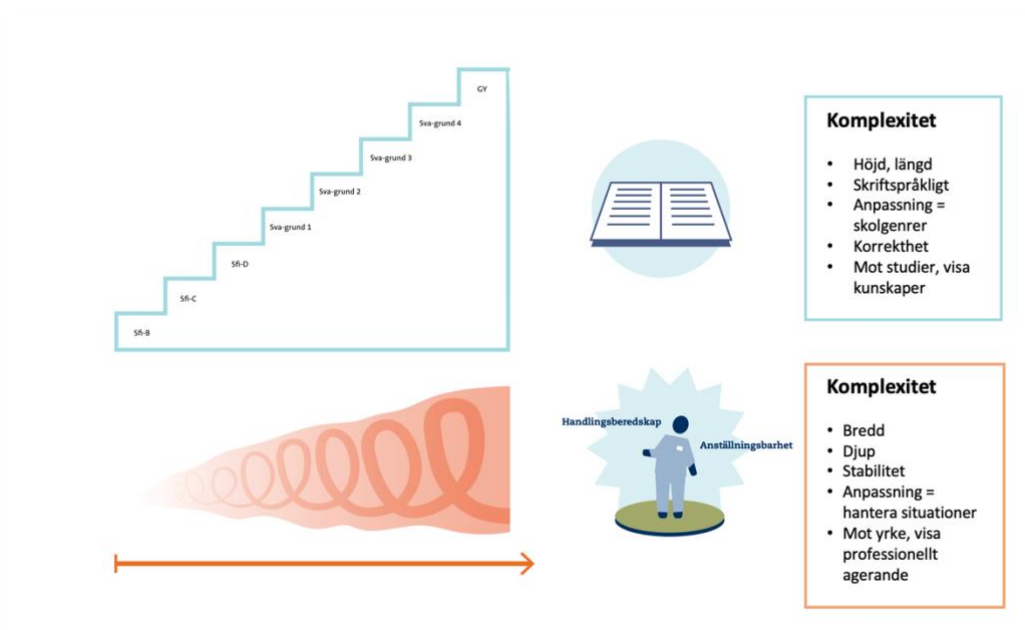
Lärare i kombinationsutbildningar kan känna sig pressade att få upp elevernas förmågor på höga formella nivåer på den korta tid som står till buds. Då finns det en risk att undervisningen fokuserar på att stötta elever att memorera och reproducera kunskap. Det kan då *verka* som att eleverna har en snabb progression och kan bedömas vara på en hög nivå både yrkesmässigt och andraspråkligt. Men bedömningsunderlaget, utifrån elevernas produkter, riskerar med sådant fokus att ha en väldigt svag koppling till elevernas egna tankar och egna språk. Produkterna riskerar att snarare vara reproduktioner av färdiga delar som har tillhandahållits i undervisningen. Därmed riskerar bedömningen av elevernas kunskaper att ha låg validitet och låg reliabilitet.

Avslutningsvis sammanfattar vi innehållet i samtliga defilmer i den här presentationen genom en översiktlig illustration av hur arbetsprocessen att få fram ändamålsenliga bedömningsunderlag för kommunikativa situationer i kombinationsutbildningar ser ut.

Specifika frågor till delfilm 4.

Fråga 1

I delfilmen använder vi den här illustrationen för att resonera kring olika beskrivningar av språklig progression.

Gannå & Sandwall 2024

III: E. Wikander/Azote

- Vad tänker du om de olika beskrivningarna av progression?
- Vilken beskrivning ligger närmast din syn på en gynnsam och ändamålsenlig kunskapsprogression?
- Vilka förutsättningar har språk- och yrkeslärare på din arbetsplats att bedriva en integrerande undervisning som fokuserar på det du menar att eleverna behöver utveckla och kunna när de börjar arbeta? Vad saknas? Kan den här illustrationen ligga till grund för samtal mellan lärare och ledning?

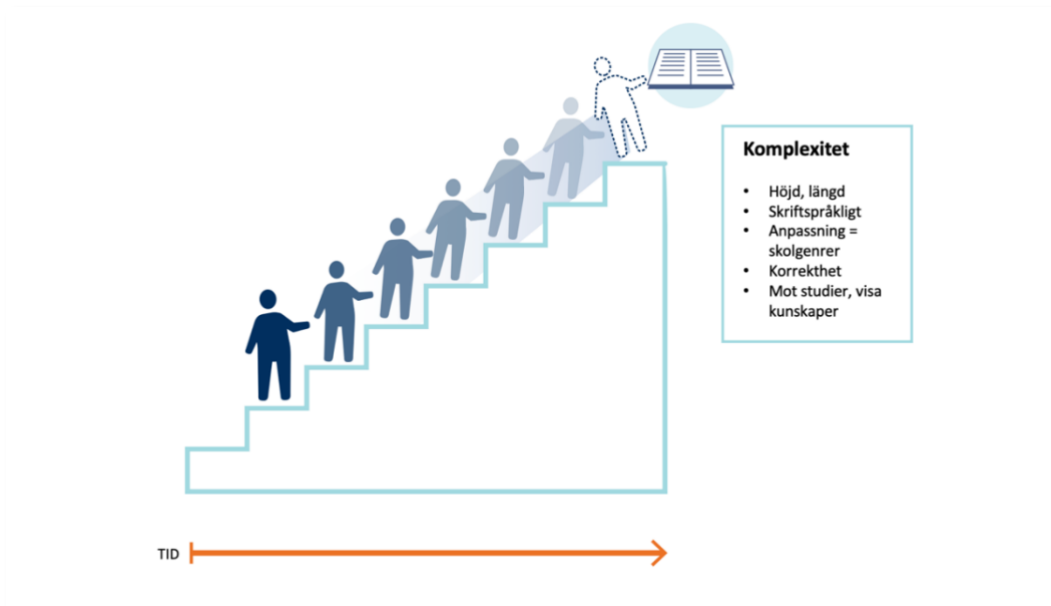
Fråga 2

Man kan tänka att progressionen av teoretiska kunskaper sker i undervisningen medan progressionen av praktiska färdigheter huvudsakligen sker på apl.

- Har du undervisning i något ämne där du enbart behandlar teoretiska eller enbart praktiska aspekter? Vad beror det på isåfall?
- Vilka möjligheter, vilket friutrymme, har du som lärare att påverka kopplingen mellan teori och praktik i undervisningen?

Fråga 3.

I delfilmen använder vi den här illustrationen för att resonera kring riskerna med en undervisning där elevernas produkter kan ge sken av en snabb kunskapsprogression men som i realiteten har en väldigt liten koppling till elevernas egna tankar och elevens egen språkförmåga. Vi vill alltså visa på att bedömningen av elevernas kunskaper då riskerar att ha låg validitet och låg reliabilitet.

Gannå & Sandwall 2024
III: E. Wikander/Azote

- Känner du igen det här fenomenet? Från egen erfarenhet eller från andras?
- Vad kan du eventuellt göra för att minska den här risken?

Referenslista

Övergripande referenser

Inledningsvis i referenslistan finns rapporter och länkar som vi anser är särskilt värdefulla för utbildning och undervisning inom kombinationsutbildningar inom komvux. Därför presenteras innehållet kort.

- Via länken nedan hittar du inspelade presentationer och samtalsunderlag för planering, genomförande och uppföljning av olika kombinationsutbildningar i kommuner med olika förutsättningar. Presentationerna utgår huvudsakligen från de didaktiska principer NC utformat.
Nationellt centrum för svenska som andraspråk (2022) Hämtad 2024-12-20: [Stödmaterial för kombinerade språk- och yrkesutbildningar inom komvux - Nationellt centrum för svenska som andraspråk](#)
- Via länken **ovan**, lite längre ner under rubriken *Tidigare utvecklingsarbete* hittar du även rapporter, föreläsningar samt en podd som publicerats tidigare i det utvecklingsarbete som NC bedriver sedan 2016. Arbetet handlar om att formulera en språk- och yrkesintegrerande didaktik för att möta andraspråkselevs behov i yrkesutbildningar som på olika sätt kombineras med utbildning i sfi/svenska som andraspråk. Dessa rapporter innehåller korta filmer och inspelat material och ska därför helst läsas digitalt. Vi använder oss av exempel från olika yrkesutbildningar i vårt material men de bakomliggande principerna är giltiga oavsett yrkesinriktning. Materialet riktas främst till språk- och yrkeslärare, men är av intresse även för rektorer och huvudmän inom vuxenutbildningen.
- Via länken nedan hittar du samtliga presentationer (delfilmer) som beskrivs i text- och samtalsunderlagen. De är publicerade på NC:s youtubekanal.
Nationellt centrum för svenska som andraspråk (2022) Hämtad 2024-12-20: [Principer för en integrerande språk och yrkesdidaktik - YouTube](#)
- Här nedan finns länken till en rapport som NC skrivit på uppdrag av Skolverket. Rapporten, som är en del av det nationella projektet Kombinationsutbildning sfi, fokuserar på huvudsakliga förutsättningar för **undervisningen**.
Sandwall, K. (2022) *Undervisning inom kombinationsutbildningar*. Redovisning av uppdrag inom Skolverkets projekt Kombinationsutbildning sfi. Utgiven av Skolverket. Hämtad 2024-12-20: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=10011>
- Nedanstående delrapport är gjord inom det nationella projektet Kombinationsutbildning sfi. Projektet, som ägdes av Skolverket och finansieras av Europeiska socialfonden, kartlade nuläget och sammanställde lärdomar om kombinationsutbildningar. Syftet med rapporten är att utgöra ett underlag för beslut om kombinationsutbildningar på olika nivåer, bland annat genom att öka kunskapen om hur kombinationsutbildningar fungerar samt identifiera förutsättningar och framgångsfaktorer i utbildningarnas planering, styrning och organisering. Rapporten vänder sig till dem som vill öka sina kunskaper om kombinationsutbildningar, exempelvis på departement, bland huvudmän eller hos utbildningsanordnare.

Skolverket (2022) *Kartläggning av kombinationsutbildningar*. Delrapport inom ESF-projektet Kombinationsutbildning sfi. Hämtad 2024-12-20:
<https://www.skolverket.se/publikationer?id=10008>

- Här nedan finns en länk till Skolverkets samlade webbsida om att leda och genomföra kombinationsutbildningar inom komvux. Här finns inspiration och stöd i arbetet med kombinationsutbildningar, bl.a. information och länkar kring statsbidrag, stödjande insatser, studie- och yrkesvägledning, ISP, APL, ORK-kurser.

Skolverket (2022) Hämtad 2024-12-20: [Organisera och genomföra kombinationsutbildningar inom komvux - Skolverket](#)

- Här finns två länkar från Skolverket om arbetsplatsförlagt lärande (apl).
Svar på vanliga frågor om reglerna kring apl. Hämtad 2024-12-20: [Arbetsplatsförlagt lärande \(apl\) - Skolverket](#)
- Du som är rektor i komvux eller apl-ansvarig kan här läsa om hur arbetsplatser och handledare kan stöttas inför och under apl i kombinationsutbildningar. Exempelen och erfarenheterna har vi hämtat från utbildningar i Skolverkets nationella ESF-projekt Kombinationsutbildning sfi. Hämtad 2024-12-20: [Stöd till arbetsplatser och handledare inför och under apl i kombinationsutbildningar - Skolverket](#)

Referenser – styrdokument

SFS 2010:800. Skollag.

SKOLFS 2012:101. Förordning om läroplan för vuxenutbildningen.

SKOLFS 2017:91. Kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare.

SKOLFS 2012:18. Kursplan Svenska som andraspråk inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå.

Referenser – övrigt

Sandwall, K. (2013) *Att hantera praktiken – om sfi-studerandes möjligheter till interaktion och lärande på praktikplatser*. Göteborgsstudier i Nordisk språkvetenskap. 20. Göteborg: Göteborgs universitet, institutionen för svenska språket. Hämtad 2024-02-09: [Att hantera praktiken \(gu.se\)](#)

Skolverket (2024) [Se bakåt, se framåt, se upp – när styrdokument förändras](#) Hämtad 2024-12-20. I den här inspelade föreläsningen berättar Anette Jahnke från Göteborgs universitet om hur läroplaner och ämnesplaner fungerar och har fungerat i svensk skola. Filmen är ca 30 minuter lång. Det avsnitt vi refererar till i delfilm 1 är mellan 25.04 och 28.04.